

Sammanfattning

Sedan arvsskatten avskaffades i Sverige 2004 har mer än 30 svenska forskningsartiklar och rapporter skrivits som alla belyser olika aspekter av arv och arvsskatt. Vi sammanfattar i denna rapport lärdomarna från dessa studier tillsammans med kunskapen från ett hundratal studier från andra länder. Syftet är att summera vad forskningen har att säga om för- och nackdelar med arvsskatt. Med utgångspunkt från dessa lärdomar diskuterar vi hur en arvsskatt skulle kunna utformas i Sverige och vad en sådan skatt skulle kunna uppnå. Vår slutsats är att möjligheterna att nå rimliga mål med en arvsskatt, som till exempel att motverka ekonomisk ojämlikhet, är ytterst begränsade.

Historia

I rapportens andra kapitel beskriver vi den svenska arvsskattens historia. Sverige hade beskattat arv under mer än hundra år innan arvsskatten avskaffades genom två reformer 2003 och 2004. Från början av 1900-talet och fram till slutet av 1980-talet höjdes arvsskatten succesivt genom flera reformer, innan de första sänkningarna kom på 90-talet. De högsta skattesatserna nådde över 70 procent på 80-talet men trots det blev skatteintäkterna aldrig stora. Som mest genererade arvs- och gåvoskatten intäkter motsvarande drygt 0,3 procent av BNP och under de sista decennierna låg intäkterna runt blygsamma 0,1 procent. Många specialregler hade lett till kryphål som sammantaget gjorde skatten lätt att trixa med och därför i praktiken relativt tandlös. Som motiv till avskaffandet angav regeringen bland annat att det var för svårt att utforma skatten på ett ändamålsenligt sätt.

År 2003 – en ögonblicksbild

I kapitel tre beskriver vi hur arvsskatten såg ut i Sverige 2003, dvs. precis innan den avskaffades. Skatten hade relativt låga grundavdrag och var progressiv med en högsta skattesats på 30 procent. Med hjälp av Belindadatabaserna beskriver vi också kvarlåtenskapernas storlek, sammansättning och fördelning, vilka som mottog arv och hur mycket, samt arvsskatteintäkternas fördelning mellan olika grupper. Statistiken visar att kvarlåtenskaperna och arven vanligen var små vilket medförde att endast en tredjedel av arvtagarna betalade arvsskatt, trots låga grundavdrag, och att arvs- och gåvoskattebetalningarna i genomsnitt var små. Gemensamt för både arv och gåvor var att de huvudsakligen mottogs av familjemedlemmar (barn och makar) och att överföringar till dessa individer således utgjorde merparten av skattebasen.

Arvsbeskattning i andra länder

Fjärde kapitlet ägnar vi åt en internationell utblick. Under de senaste decennierna har flera länder avskaffat sina arvsskatter, däribland Norge och Österrike. Fortfarande beskattar dock en majoritet av OECD-länderna arv och i vissa länder har skatteintäkterna som andel av BNP till och med ökat. Trots stor variation i utformningen av arvsskatter mellan länder är skatteintäkterna ofta mycket små. Belgien är det land som toppar listan med arvsskatteintäkter som uppgår till 0,7 procent av BNP.

Teori

I det femte kapitlet fokuserar vi på arvsskatteteori. Utformningen av en optimal arvsskatt är som andra skatter behäftad med avvägningen mellan å ena sidan omfördelningsambitioner och å andra sidan effektivitetsförluster. Hur en arvsskatt påverkar arvlåtarna och arvingarna beror till stor del på vilka motiv som styr sparande och kapitalbildning. Uppstår arv som en sidokonsekvens av att individer sparar för att kunna täcka potentiellt stora kostnader som kan uppkomma under ålderdomen, påverkar arvsskatt inte kapitalbildningen. Arvsskatter framstår då som mer effektiva än många

andra skatter. Men om arvlåtarna sparar för att lämna arv kan konsekvenserna för sparande och kapitalbildning bli betydande. Direkta tester av de olika teorierna om arvsmotiv som finns i forskningslitteraturen har dock inte kunnat klargöra varför arv uppstår, vilket gör det oklart hur en optimal arvsskatt skulle kunna se ut.

Beteendeeffekter

I kapitel sex beskriver och diskuterar vi empiriska studier som har undersökt hur arv och arvsskatt påverkar beteenden bland givare och mottagare av arv. Eftersom de flesta beteendeanpassningar som uppstår till följd av arvsskatt beror på hur skatten påverkar storleken på arven diskuterar vi studier som studerat konsekvenser av både arv och arvsskatt. Överlag tycks arvsskatt medföra något minskat sparande bland arvlåtarna men samtidigt medför skatten att arvingarna arbetar mer och därmed ökar sina inkomster. Vi diskuterar även forskningen om hur arvsskatt påverkar företagande och generationsskiften av företag, liksom gåvogivande och testamentsarv till välgörenhet.

Skatteplanering och fusk

Laglig och olaglig arvsskatteplanering diskuterar vi i kapitel sju. Arvsskatter är ofta lätta att undvika; både genom laglig och olaglig skatteplanering. Den empiriska forskningen tyder på att svenska arvingar i stor utsträckning olagligen underrapporterade värdet på den avlidnes tillgångar i bouppteckningen för att undvika skatten. Laglig planering, i form av exempelvis arvsavståenden, framstår också som utbredd. Forskningsresultaten om skatteplanering som utförts av arvlåtare är dock inte lika tydliga. Många lagliga planeringsmöjligheter, såsom gåvogivande, tycks inte användas i så stor utsträckning som många kanske tror.

Ojämlighet

I kapitel åtta fokuserar vi på arvsskattens konsekvenser för ekonomisk ojämlikhet. Även om det vid första anblick framstår som

uppenbart att arvsskatt motverkar ekonomisk ojämlikhet visar forskning från flera länder att arvsskatt faktiskt tycks göra förmögenhetsfördelningen mer ojämn, åtminstone på kort sikt. Hur skatteintäkterna används är också avgörande för om arvsskatt bidrar till eller motverkar ojämlikhet. Även i Sverige tycks arvsskatten ha bidragit till att öka ojämlikheten snarare än att minska den. Den svenska arvsskattens betydelse för den ekonomiska ojämlikheten var dock på det hela taget mycket liten.

Attityder till arvsskatt

Arvsskatter väcker ofta starka känslor. Kapitel nio ägnar vi åt att diskutera vad forskningen har att säga om människors inställning till arvsskatt. Enkätundersökningar visar att den svenska arvsskatten var mycket impopulär. Motståndet är också stort i många andra länder, så även i länder där endast mycket stora arv beskattas. Varför så många är emot arvsskatt trots att endast ett fåtal betalar den, och många fler sannolikt får ta del av skatteintäkterna, är något av ett mysterium för forskare som intresserat sig för frågan. Till viss del tycks motståndet bero på okunskap, men sannolikt spelar det även in att skatten ofta är lätt att kringgå och fuska med.

Avslutning

I rapportens sista kapitel diskuterar vi vad syftet med en välutformad arvsskatt kan vara och de viktigaste och kanske svåraste avvägningarna som beslutsfattare måste ta ställning till. Till exempel framstår det som svårt att underlätta generationsskiften av företag utan att samtidigt öppna upp för relativt enkla sätt att kringgå skatten genom skatteplanering. Vi skissar också på hur en arvsskatt i Sverige skulle kunna utformas. Skissen bygger på en platt skatt på 20 procent, ett grundavdrag på cirka en miljon kronor per person, ytterligare ett inkomstprövat grundavdrag och nya sätt att underlätta skattebetalningarna utan att behöva sälja ärvda företag eller fastigheter. I skissen ligger också ett incitament att ge gåvor till välgörenhetsorganisationer. Utformningen av grundavdraget gör att arvsskatten inte endast beror på det ärvda beloppet utan även på arvingarnas övriga ekonomiska förutsättningar. På så vis blir arvs-

skatten progressiv i en dimension som förbättrar förutsättningarna för en utjämnande effekt. Den skisserade skatten skulle enligt våra beräkningar dock generera blygsamma skatteintäkter.